

І семестр

Тема 1. Вступ. Загальні питання теорії мовної норми і стилістики

Практичне заняття № 1. Загальні питання теорії мовної норми і стилістики.

План.

1. Предмет дисципліни “Норма і стилі сучасної української літературної мови”. Основні поняття.
2. Зв’язок з іншими навчальними дисциплінами.
3. Стилiстика i культура друкованого слова. Типові стилістичні недоліки, що трапляються у пресі

Вправа 2. Пригадайте, які існують стилі мови. Дайте коротку характеристику кожному з них. Доберіть уривок-приклад до кожного стилю.

Вправа 6. Прочитайте статтю. З чим ви згодні, а з чим – ні? Аргументуйте свою позицію.

Стратегічні виклики друкованій культурі в електронну еру

Наступ породжених електронною книжністю соціокультурних реалій приніс кілька малодосліджених і недооцінених тенденцій. Одна з них відтінює інформаційну відкритість Інтернету, що спричинило перетворення його на полігон аматорських, графоманських вправ. З огляду на це не такими вже ретроградськими видаються застереження, що велике переселення народів у мережні простори може стати і культурною бідною. Певною мірою запобігти цьому покликані пошук та ефективне використання нових джерел сили друкованої книги, а також розвиток електронного книговидання, сфокусованого на забезпеченні якості текстів і високої функціональності системи їхнього знаходження в Інтернеті. За рівних можливостей доступу до цільової аудиторії і вибору читачами потрібного твору стратегічно перемагатимуть автори, видавці, дистрибутори, які орієнтуватимуться на високоякісні продукти, цінності взаємовигідних відносин, культуру та інтереси співробітництва тощо.

У дискусійних середовищах чи не найбільше ламається списів щодо легітимності використання книжкового контенту, "зіткнення електронної технології із законом про авторське право". Ця проблема — серед найконфліктніших та найменш відрегульованих технологічно, організаційно, юридично. Найдратівливіша її складова — наповнення Інтернету текстами без дозволу їхніх авторів і правовласників. В останні роки туди перекочував актуальний асортимент видавництва із тотальним порушенням законодавчих

норм та імперативів ділової етики, а причетні до цього фігуранти не приховують бравати щодо своєї безкарності, послуговуючись і такими псевдоаргументами: "Важко уявити, чим можна дістати власника сайту, зареєстрованого на ім'я громадянина Панами на домені острова Такелау, а розміщеного на австралійському сервері...".

Першим контраргументом апологетам безоплатності є високий поріг входження на ринок електронної книжності — затрати на придбання високотехнологічного обладнання, програмного забезпечення, формування кадрових компетенцій. Крім того, застосування на початку демпінгових цінових стратегій може ускладнити збалансування цінової політики в майбутньому. Аналізуючи свій досвід, видавці, дистрибутори електронного контенту дійшли висновку, що "низька ціна на цифру не забезпечила суттєвого розширення ринку продажів, навпаки, низька рентабельність проектів поставила продавців цифри в умови перманентного пошуку інвестицій".

У світі проблему ціноутворення електронних видань долають по-різному. У Великобританії, наприклад, орієнтуються на психологічно комфортний для покупця ціновий діапазон, перевищення якого спонукає до придбання піратських продуктів (загалом — 80% ціни паперової книги). У США також переважає демпінгове ціноутворення на електронні книги (80% паперової), у зв'язку з чим багато видавців публічно виступили проти компанії Amazon. Іспанія включила електронну книгу в систему єдиних цін. Таку позицію обстоює Біржовий союз Німеччини. У Росії електронну книгу продають за 30—50% ціни паперової, в Україні — 20—25%. Власники прав здебільшого отримують від легальних продажів роялті: автори — 25—30%, видавець — 40—50%, виплачуючи авторам і правовласникам приблизно половину отриманої винагороди. Дискусії із цих питань у нас тільки починаються, як і системна практика.

Масштаб і гостроту проблеми авторського права в епоху електронної книжності видавничий світ усвідомив і намагається осмислити. Значно складнішим є її розв'язання. Певною мірою сприяти цьому покликана Міжнародна угода щодо боротьби з порушниками авторських прав (розробники — Євросоюз, США, Японія, Канада, Австралія, Швейцарія, Південна Корея, Нова Зеландія, Мексика, Сінгапур, Марокко; про намір приєднатися до неї заявили Бразилія, Китай, Росія). Реально змінити ситуацію можна на основі системного використання правових, технологічних, економічних заходів, значна частина яких у компетенції держави. Немало залежатиме і від культурних, духовних чинників, використання інструментів "емоційного маркетингу".

Достатньо відверто щодо цього висловився віце-президент Європейського товариства наукової фантастики Б. Сидюк: "Маючи змогу скачати щось безплатно, люди надсилатимуть автору винагороди лише із доброї волі". Зрозуміли це і небезуспішно випробували такий підхід С. Кінг і П. Форсайт,

запропонувавши читачам за скачування своїх виставлених в Інтернеті творів добровільно сплачувати по одному долару.

Сильний стратегічний виклик друкованій культурі — неминуче обмеження ресурсних можливостей видавництва у зв'язку з оцифровуванням бібліотечних фондів, лібералізацією умов переходу творів у суспільне надбання, запровадженням щодо деяких із них вільних безвідкличних ліцензій.

Багатьом доведеться змиритися з недоцільністю використання при формуванні видавничих програм історичних документів, творів фольклору, класики, словникових, довідкових надбань тощо. А ті, хто наважиться на роботу з ними, змушені будуть подбати про унікальність видань і якість відносин із цільовими аудиторіями.

Намагання здевальвувати роль інституту інтелектуальної власності небезпечно короткозорі. Від негативних наслідків цього з часом можуть мати шкоду всі сегменти суспільних інтересів. Джерело імовірних проблем — втрата авторами матеріальних стимулів до творчості, обміління потоку авторських пропозицій, збідніння видавничих програм, руйнування видавничої галузі. До речі, і коректним операторам ринку потрібно добротню попрацювати над авторськими угодами, щоб легітимно застосовувати всі види електронного продукту і на всьому операційному просторі.

У лексикон причетних до книжкової справи людей поступово входять уперше використаний у США (1988) термін "цифрова бібліотека" ("електронна бібліотека", "віртуальна бібліотека") і пізніший — "єдина бібліотечна система". Позначувані ними формування потенційно необмежені в агрегуванні, зберіганні електронного контенту і забезпеченні доступу до нього. Завдяки цьому вони функціонуватимуть як потужні медіа-центри безперервної дії. Є підстави розглядати їхній розвиток як стратегічну можливість для видавничої галузі. За непродуманої організації цих центрів ймовірними є неподоланні стратегічні загрози тим, хто займається друкованою книгою, адже вільний міжбібліотечний обмін файлами скоротить обсяги її закупівлі, спричинить обвал ринку і крах багатьох видавництв. Над нормативною і технологічно-організаційною основою створення та функціонування електронних бібліотек, реалізацією конкретних проєктів працюють у багатьох країнах. Розпочато формування і загальноєвропейської бібліотеки творів, які перейшли в суспільне надбання, — "Європеана", на що планується витратити до 2016 року 100 млрд євро. Задумана вона і як альтернатива започаткованому американською компанією Google проєкту з оцифровування архівів і книжкових надбань, у якому видавці і навіть уряди деяких країн (Німеччини, Китаю та інших) убачають намагання "монополізувати" контент і "фетишизувати" доступ до нього. Намір створити електронну бібліотеку проголошено і в Україні. Поки що невідомо, як це відбуватиметься, хто цим займатиметься і чи будуть враховані інтереси всіх причетних до книги сторін.

Із розвитком електронної книжності прийшли не лише нові можливості, проблеми і страхи, а й необхідність відмовляння від стереотипів діяльності, які вросли в ментальну структуру "людей друкованої книги". Усе це нелегко вживається у свідомості, непросто дається операційно. Не надто вселяють довіру, тому не підсилюють оптимізму і твердження деяких фахівців, що "нові медіа не витісняють попередні, а розширюють палітру можливостей для користувача" . У багатьох представників цієї генерації закономірно зринають тривоги про можливість знищення втіленої в книзі писемної, друкованої культури. Значною мірою це спричинено об'єктивною неминучістю трансформаційних фобій, а також агресивністю операторів новітнього медійного книжкового бізнесу, наявністю в них потужних лобістських сил та інструментів, активізацією довкола цього різноманітних меркантильних інтересів.

Представники новітньої хвилі вбачають у наступі електронної книжності закономірний етап розвитку людської цивілізації: усну (аудіальну) культуру неписьменної людини на певному етапі розвитку цивілізації змінила манускриптна (аудіотактильна) культура "людини рукописної книги", а її — друкована (візуальна, раціональна) культура "людини друкованої книги". У другій половині ХХ ст. визріли умови для зародження і розвитку книги електронної, яка, символізуючи формування нової цивілізації — "глобального електронного села", ставить перед людством "нові невизначеності", породжує "зміни в ментальних процесах", "нові тривоги", навіть "психологічні травми", загрожує "розпадом друкованої культури". Автор цих узагальнень — канадський філософ М. Мак-Люен.

У своїй праці "Галактика Гутенберга. Становлення людини друкованої книги", що побачила світ на початку 60-х років ХХ ст., він запропонував не позбавлене контроверсійності розуміння ролі, функціональності слова від часів, коли магічно владарювало над людиною вимовляння його, до сучасних днів, коли воно опинилося в центрі змагань "друкованої" та "електронної" цивілізацій [21]. У цій моделі М. Мак-Люена можна побачити елементи, споріднені із запропонованою американським соціологом і футурологом Е. Тофлером теорією трьох хвиль в економічній історії людства — аграрної, індустріальної, інформаційної (постіндустріальної), — доповненою на сучасному етапі ідеєю четвертої хвилі, "зорієнтованої на творчість, культуру, традиції, довкілля".

До тези про завершення культури книги схиляється й О.-Б. Гаррісон: "Друкована книга призначена для того, щоб пересунутися на край нашої писемної культури". За його переконанням, "цей зсув від друку до комп'ютера не означає кінця письменності. Буде втрачено не письменність як таку, а письменність друку".

На такому не надто оптимістичному для друкованої культури тлі думки про вичерпання книгою своєї буттєвої місії немало фахівців вважають скороспілими і неглибокодумними: "Книга вже зарекомендувала себе, і незрозуміло, що може

бути кращим за неї для виконання тих самих функцій", — категоричний у своєму судженні італійський філософ і письменник У. Еко, який, судячи зі змісту його аргументів, ґрунтовно розмірковував над ідеями М. Мак-Люена. На його погляд, книга як одне із найцінніших цивілізаційних надбань (серед них — колесо, ложка, молоток) витримала відбір, відсіювання і випробування тисячолітньою культурою.

Маючи досвід випробувань, пов'язаних із наступом кіно, телебачення, книга витримає і агресію Інтернету. З часом, можливо, усвідомлять свою поспішність і виробники меблевих гарнітурів, які відмовилися від комплектування їх книжковими шафами. Найпотужніше працює на силу і майбутнє друкованої книги й те, що сучасна цивілізація сформувалася за писемним, друкованим, а не екранним типом. Цю складову її ментальної основи зруйнувати буде не просто, адже однією із фундаментальних передумов інтелектуального, культурного, особистісного розвитку людини є вміння читати і писати. Нерозвиненість їх може спричинити втрату людиною якостей мислячої істоти, а це вже — цивілізаційна загроза. Погляд на книгу лише як на арсенал нагромаджених людством знань і досвіду, всесвітній інформаційний банк, засіб продукування думки і формування мисленнєвої культури — обмежений, метафізичний. У глибинному розумінні книга — одна із найважливіших основ сучасної цивілізації, витвореної в єдності матеріальних і духовних сил. Тому і перспективи її потрібно вбачати в значно ширшому контексті.

Є підстави для прогнозів, що в сучасну епоху і в майбутньому суттєво обмежаться можливості книги як джерела інформації, бо в цій функції Інтернет мобільніший.

Неважко уявити людину, яка бере із собою в дорогу букридер. Зрозумілі також намагання зібрати електронну бібліотечку словників, довідників, енциклопедій. Однак проблематичною бачиться необхідність дитини опановувати грамотність, основи наук, розвивати мислення, евристичні навички, моторні функції у процесі роботи тільки з екранним текстом. Уже тепер фахівці не приховують стурбованості щодо спричинених екранним читанням проблем розвитку нейронних мереж у мозку дитини, які є передумовою продуктивної мисленнєвої діяльності вищого рівня. Стверджують, що найкраще ці мережі розвиваються у процесі активного слухання, висловлювання, інсценування, виконання різноманітних логічних, евристичних вправ. Екранне читання — не найкращий спосіб у цій справі. Чи не тому дехто схильний розглядати "глобальну наркотичну" електронну технологію "як деградацію, а не як звільнення суспільної уяви".

За деякими даними, під час екранного читання інакше працюють і розвиваються механізми уваги, мислення, пам'яті, комунікаційні здібності, а також "дрімає" багато звичних під час інтелектуальної роботи розумових навичок. Є резон звернути увагу на інформацію про те, що екранний текст

людина читає інакше (сканує) і на 25% повільніше, ніж друкований; 74% студентів американських коледжів надають перевагу класичній книзі і не лише через відсутність у своєму розпорядженні ридерів; запровадження комп'ютерів у навчальний процес не надто підвищило його ефективність, а деякі інноваційні засоби навчання надмірно переорієнтовують увагу учнів на себе. У багатьох людей настає банальна комп'ютерна втома. Тому далеко не всім до снаги й у вільний час читати з екрана, особливо тим, для кого друковане слово — не просто джерело інформації.

Електронна книга, настирливо вторгаючись у простір читання, з часом може поступитися в цій функції іншим технологічним продуктам. А книга класична такі випробування вже долала. Не відомий ще і життєвий цикл електронної книги, на фініші якого вона поступиться інноваційним уже щодо неї продуктам. І чи не повторить вона долю аудіокниги, життєвий цикл якої виявився надто коротким — приблизно три роки: "покупці створили попит, а потім так само швидко зруйнували його. Видавництва досить швидко випустили багато книг і так само швидко згорнули роботу". Одна із причин цього — адресування аудіопродукту (артефакту втраченої людством аудіальної культури) "людині друкованої книги". Очевидно, тому аудіокнига більше затребувана дітьми, оскільки вони у своєму зростанні символічно долають усі етапи розвитку цивілізації.

Сучасні проблеми друкованої книги породжені не наступом "електронної ери", а кризою читання, яку доречно було б досліджувати крізь призму кризи культури і духовності. Симптомів її не бачить тільки нерозвинене око. У цій площині варто шукати джерела і засоби подолання цієї кризи. Прямолінійною і нерідко примітивною пропагандою читання (в одних країнах цим займаються уряди, фахівці, в Україні — переважно аматори) проблеми не подолати. Більшість заходів засвідчують намагання відреагувати на нові цивілізаційні виклики рудиментарними соціальними інструментами.

(В. Теремко, 2011 р.)

Вправа 7. *Знайдіть кілька типових стилістичних недоліків, що трапляються в пресі. За основу дослідження візьміть місцеву пресу.*

Завдання для самостійної роботи:

Вправа 4. *Законспекуйте статті [1] с.43-50; [2] с.69-72:*

1. Гайдаєнко І.В., Пентилюк М.І. Наукові засади навчання стилістики у вищій школі. Ч.І //Інформаційно-методический журнал изд-ва ХГУ «Печатное слово». – 2005 (5/16).

2. Гайдаєнко І.В., Пентилюк М.І. Наукові засади навчання стилістики у вищій школі. Ч.ІІ// Інформаційно-методический журнал изд-ва ХГУ «Печатное слово». – 2006 (7/18).

Вправа 5. Підготуйте повідомлення про становлення та розвиток української стилістики. Етапи становлення проілюструйте уривками із творів.

Рекомендована література:

1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови : навч. посіб./ Н. Д. Бабич. – Львів : Світ, 2003. – 432 с.
2. Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови : навч. посібник / Г.Й. Волкотруб. — Тернопіль : Видавництво «Підручники і посібники», 2008. —256 с.
3. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності (стилістика та культура мови) / С. Я. Єрмоленко; Ін-т укр. мови НАН України. - К. : Довіра, 1999. - 431 с.
4. Зарицький М.С. Стилiстика сучасної української мови: Навч. посiбник / М. С. Зарицький. – К. : Парламентське видавництво, 2001. – 156 с.
5. Капелюшний А.О. Стилiстика й редагування: Практичний словник-довiдник журналіста / А.О. Капелюшний. — Львів : ПАІС, 2002. — 576 с.
6. Климова К.Я., Романюк П.Ф. Практична стилістика сучасної української мови: Навч. посібник для студентів ВНЗ III – IV рівнів акредитації та викладачів-словесників закладів освіти/ К. Я. Климова. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – 144 с.
7. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови/ А. П. Коваль. — К.: Вид-во КДУ, 1978. – 258 с.
8. Мацько Л. І. Стилiстика української мови/ Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько. — К. : Вища школа, 2003. – 464 с.
9. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль/ М. М. Пилинський. — К.: Наукова думка, 1976. – 286 с.
10. Цимбал Н.А. Норма і стилі сучасної української літературної мови: Навчальний посібник. - Умань, ФОП Жовтий О.О.,2014. – 220с.
11. Чабаненко В.А. Стилiстика експресивних засобів українська мови: Монографія/ В. А. Чабаненко. - Запоріжжя: ЗДУ, 2002. - 351 с.
12. Чередниченко І. Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови/ І. Г. Чередниченко. — К.: Радянська школа, 1962. – 494 с.

Практичне заняття № 2 Функціональні стилі сучасної української літературної мови

План.

1. Загальна характеристика функціональних стилів української мови: підстилі, комунікативна мета, сфера реалізації мовних засобів, форми існування, специфіка.
2. Розмовний стиль.
3. Науковий стиль.
4. Офіційно-діловий стиль.
5. Публіцистичний стиль.
6. Художній стиль.

Вправа 8. Прочитайте тексти. Визначте стиль кожного тексту, обґрунтуйте свою думку.

Текст 1.

ДОВІРЕНІСТЬ

Місто Київ, п'ятнадцятого лютого дві тисячі п'ятнадцятого року.

Я, ПІБ _____ (народилася _____ року; паспорт _____, виданий _____ року; ідентифікаційний номер за ДРФО України - _____), що проживаю у місті Києві, на пров. _____, буд. _____, кв. _____, попередньо ознайомлена нотаріусом з загальними вимогами, додержання яких є необхідним для чинності правочину, повністю усвідомлюючи значення своїх дій та згідно вільного волевиявлення, котре відповідає моїй внутрішній волі, на підтвердження та на виконання умов укладеного з представником договору

доручення відповідно до вимог ст. 244 Цивільного кодексу України, цією довіреністю уповноважую ПІБ _____, котра проживає у місті Києві, на пров. _____, буд. _____, кв. _____, бути моїм представником з усіма необхідними повноваженнями з питань:

- придбання на моє ім'я, відчуження, здачі в найм (оренду), передачі в заставу в забезпечення виконання моїх майнових зобов'язань, управління, а також вчинення для мене та/чи у моїх інтересах будь-яких дій щодо належного мені на праві приватної власності рухомого та нерухомого майна, визначаючи у всіх випадках суми, терміни та інші умови на власний розсуд;
- ...

Текст 2.

Шановні делегати!

Свій виступ я хочу почати з висловлювання великого англійського філософа Френсіса Бекона - «Knowledge is power». Традиційно ця фраза перекладається як «Знання - сила», але є й інші значення – «Знання – це влада, це можливості». Перш за все, можливості перетворення нашої країни в провідну світову державу.

Коли ми говоримо про освіту, що дає ці ЗНАННЯ, ми повинні говорити про весь спектр - від дошкільної до вищої освіти, а також про системи підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів.

Такий підхід – «Освіта впродовж усього життя» – прийнятий Україною та затверджений Гамбурзькою декларацією ООН, створює нові вимоги до організації системи освітнього процесу й розуміння ролі Вчителя в розвитку країни.

...

І наприкінці виступу я хочу зупинитися на ролі Вчителя. Професія вчителя – від Бога, всі інші професії – від учителя. Завдання вчителя – дати можливість учневі піднятися, розвиватися. Сьогоднішнє завдання влади – дати можливість піднятися вчителю, повернути його престиж

роботи! Це першочергове завдання Проекту Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки.

Текст 3.

Методологічною основою дидактики є закони і категорії діалектики, теорія пізнання, логіка, ідеї видатних педагогів. У навчальному процесі реалізуються важливі положення філософії про взаємозв'язок і взаємозалежність, єдність і боротьбу протилежностей, заперечення заперечень, перехід кількісних змін у якісні. Дидактика оперує не тільки "своїми" категоріями, ай загально-філософськими: "особистість", "розвиток", "пізнання", "зв'язок", "засвоєння", "процес", "міра", "суперечність", "функція", "методологія" та ін.

Аналіз навчального процесу здійснюють із застосуванням парних категорій, які виражають конкретні, прями чи опосередковані, стійкі чи нестійкі, необхідні чи випадкові його зв'язки: "викладання" та "учіння", "конкретне" й "абстрактне", "кількість" і "якість", "сутність" і "зміст", "зміст" і "форма", "явище" і "сутність", "причина" і "наслідок", "причина" і "мета", "мета" і "засоби", "чуттєве" і "раціональне", "свобода" і "необхідність", "емпіричне" і "теоретичне", "ціле" і "частина" та ін.

(Основи дидактики - Чайка В.М.)

Текст 4.

Досвід, отриманий у спадок від своїх бабусь, залишається золотим надбутком на все життя. Ще змалечку ці мудрі вчителі виховували в дітей любов до рукоділля, господарських навичок. Споконвіків у нашого народу це було традицією, сталим неписаним законом.

Нерідко бабусі є творцями легенд, казок, прислів'їв та приповідок. «Тисячі речей,— писав Іван Франко,— у житті забудете, а тих хвилин, коли вам люба мама чи бабуся оповідали байки, не забудете до смерті».

Один із сучасних народознавців писав, що після проспіваної пісні, розказаного оповідання чи казки виконавці уточнювали:

«То мене бабуся навчили». Те саме стосується і найрізноманітніших видів виробничих занять, і художніх промислів. Від бабці навчилась онучка прясти й ткати, плести, шити й вишивати, садити й вирощувати квіти, білити хату, працювати в городі, виховувати немовлят.

Часто бабуся заміняла неньку й батька, особливо в повоєнні роки, коли чимало дітей залишилося без рідних (За В. Скуратівським).

Текст 5.

Катю, ти не уявляєш, яка в нас дивна сусідка. Вона живе сама, до того ж дещо недочуває. Вмикає зранку телевізор у вітальні, та ще й на весь куток. Адже вона має обов'язково його почути з кухні, коли сковородка шкварчить! Так він в неї цілий день бубонить: бу-бу-бу та бу-бу-бу.

Дивиться все підряд, а особливо, всілякі політичні виступи. Ми за стінкою чуємося, неначе в нас тут засідання Верховної Ради та Кабінету міністрів.

Іноді їй син дзвонить по телефону. Так ти думаєш, вона хоч на хвильку вимикає свій «ящик»? Можна навіть не мріяти! Спершу телефон на максимальній гучності «розривається» хвилин п'ять, бо вона зі своїми Верховною Радою та Президентом нічого не чує. Зато ми за стінкою чуємо: Михайло дзвонить.

Веду я, Катю, далі. Михайло наполегливо надзвонює, бо вже знає материні звички. Сусідка нарешті чує дзвінок, біжить, хапає слухавку та починає кричати на повний голос. В цей час депутати по телевізору продовжують свої теревені, а вона намагається їх переговорити.

2. Розмовний стиль

Вправа 9. Прочитайте текст. Якого він стилю? Як це довести?

Карпе! — тихо почав Лаврін, дуже охочий до гарних дівчат. — Скажи-бо, кого ти будеш сватать?

— Ат! Одчепись од мене, — тихо промовив Карно.

— Сватай Олену Головківну. Олена кругла, як цибулька, повновида, як повний місяць; в неї щоки, мов яблука, зуби, як біла ріпа, коса, як праник, сама дівка здорова, як тур: як іде, то під нею аж земля стугонить.

— Гарна... мордою хоч пацюки бий: сама товста, як бодня, а шия хоч обіддя гни.

— Ну, то сватай Одарку Ходаківну: ця тоненька, як очеретина, гнучка станом, як тополя; личко маленьке й тоненьке, мов шовкова нитка; губи маленькі, як рутяний листок. З маленького личка хоч води напийся, а сама пишна, як у саду вишня, а тиха, неначе вода в криниці.

Старий Кайдаш але набік сплюнув, а Карно промовив:

— Вже й знайшов красуню! Та в неї лице, як тріска, стан, наче копистка, руки, як кочерги, сама, як дошка, а як іде, то але кістки торохтять.

— Але ж ти й вередливий! То сватай Хотину Корчаківну, — сказав Лаврін і засміявся.

— Чи ти здурів? Хотина як вигляне в вікно, то на вікно три дні собаки брешуть, а на виду в неї неначе чорт сім кіп гороху змолотив.

— Ну, то бери Ганну.

— А вжеж! Оце взяв би той кадівб, що бублика з гіси, поки кругом обійдеш, а як іде...

(І. Нечуй-Левицький «Кайдашева сім'я»)

Вправа 10. Прочитайте текст в особах. Якими засобами скористався автор для передачі особливостей мови персонажів? Перекажіть текст. Що від цього змінюється?

- Жити можна, - сказав він директорові стримано, щоб не перехвалити.
- Неохоче пишуть, - вибачливо пояснив директор.
- А як мій старий? Виявляє активність? - цікавився Лобода.
- Відмовляється начисто, жодної замітки не подав. І в дамки не грає.
- Ви б його в хористи залучили, - порадив син. - Хоровий гурток у вас працює?

- Та збирається деколи. Але знову ж поймає: старі люди, не молодь, не ті голоси.

- Ну, то ви мого не чули, - з гордістю заперечив Лобода. - Дома, було, як розійдеться, як потягне-потягне старовинної нашої - вся Зачіплянка заслухається. Молодого за пояс заткне.

- І тут часом на риболовлі вночі голос подає. Чуємо аж сюди. А в хорівий - ну не заженеш.

- Козацька волелюбна душа!

- Та пробачимо це йому. Адже в нас тільки добровільно. Не хочеш тут - співай собі на природі, індивідуально. Ліс, вода, простір - ото йому і гурток.

(О. Гончар «Собор»)

Вправа 11. *Складіть гумористичний діалог на одну з тем. Запишіть.*

Як я готувався до екзамену.

Цікава пригода.

Моя шкільна практика.

3. Науковий стиль

Вправа 12. *Прочитайте текст. Доведіть, що він наукового стилю. Визначте, до якого різновиду наукового стилю належить цей текст. Обґрунтуйте. Знайдіть у словнику лінгвістичних термінів значення виділених слів.*

У **комунікації**, як і в системі мови, діють певні закони. Вони пов'язані із закономірностями процесу комунікації, психологічними особливостями учасників спілкування, їх **соціальними ролями**. Комунікативні закони нежорсткі, з плином часу можуть змінюватися, мають національну специфіку. Водночас за необхідності вони виявляються у будь-яких типах **міжособистісного і масового спілкування**, а тому їх можна вважати об'єктивними законами комунікації.

Комунікативні закони — найзагальніші нежорсткі тенденції, які наявні у всіх типах групового і масового спілкування.

Реалізуються вони незалежно від того, хто конкретно спілкується, з якою метою, в якій ситуації тощо.

Крім комунікативних законів (загальних законів), у спілкуванні людей з участю мови діють також **правила спілкування**. Їх слід розрізняти, оскільки вони є виявом особливостей процесу комунікації, які повторюються, але значною мірою залежать від конкретних складових та умов спілкування (психологічних станів учасників, конкретної ситуації, тематики тощо).

(Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики)

Вправа 13. *Складіть науковий опис місцевості, використовуючи географічні терміни. За необхідності користуйтеся словником.*

Вправа 14. *Перекладіть текст українською мовою. Знайдіть в словнику іншомовних слів значення виділених термінів. При перекладі замініть описовими зворотами виділені слова. Як від цього змінюється стиль тексту?*

Диффу́зия (лат. diffusio — распространение, растекание, изменение, рассеивание, взаимодействие) — процесс взаимного проникновения **молекул** или **атомов** одного вещества между молекулами или атомами другого, приводящий к самопроизвольному выравниванию их **концентраций** по всему занимаемому объёму. В некоторых ситуациях одно из веществ уже имеет выравненную концентрацию и говорят о диффузии одного вещества в другом. При этом перенос вещества происходит из области с высокой концентрацией в область с низкой концентрацией.

Примером диффузии может служить перемешивание газов (например, распространение запахов) или жидкостей (если в воду капнуть чернил, то жидкость через некоторое время станет равномерно окрашенной). Другой пример связан с твёрдым телом: атомы соприкасающихся металлов перемешиваются на границе соприкосновения. Важную роль диффузия частиц играет в физике **плазмы**.

Обычно под диффузией понимают процессы, сопровождающиеся переносом, изменением *материи*, однако иногда диффузионными называют также другие процессы переноса: *теплопроводность*, вязкое трение и т. п.

(Химическая энциклопедия)

4. Офіційно-діловий стиль

Вправа 15. Прочитайте текст. Доведіть, що це – офіційно-діловий стиль. Назвіть найголовніші ознаки стилю.

Розділ

II

ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОBOB'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Стаття 24. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.

Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям.

(Конституція України)

Вправа 16. Допишіть текст договору, вкажіть його частини. Поясніть розділові знаки. Визначте функцію висловлювання, охарактеризуйте мовні засоби. Чи відповідають вони функції висловлювання?

ДОГОВІР

купівлі-продажу №

м. _____

" ____ " _____ р.

ПРОДАВЕЦЬ: _____, в особі
_____, що
діє на підставі Статуту, з одного боку, і ПОКУПЕЦЬ:
_____, в особі
_____, що
діє на підставі _____, з іншого боку,

уклали Даний Договір про наступне:

1. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ

ПРОДАВЕЦЬ _____ продає, а ПОКУПЕЦЬ
_____ купує _____

2. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ СТОРІН

2.1. продавець зобов'язаний:

не пізніше _____ днів з моменту підписання
Договору _____ передати _____ Покупцю
_____;

2.2. Покупець зобов'язаний:

прийняти та розрахуватися за товар не пізніше

3. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН

3.1. Сторони несуть відповідальність у встановленому законодавством
порядку.

Продавець:

3.1.1. несе відповідальність за якість виробу, що продається.

3.1.2. за затримання передачі (відвантаження) виробу Продавець сплачує
штраф у розмірі _____ грн.. за кожний день
прострочення передачі (відвантаження).

Покупець:

3.1.3. За необґрунтовану відмову від розрахунку за продукцію Покупець виплачує штраф у розмірі _____ % від суми відмови, а також _____ % пені за кожний день прострочення платежу.

3.1.4. За затримку приймання виробу Покупцем (в тому випадку, якщо приймання здійснюється представником Покупця) останній виплачує штраф у розмірі _____ грн. за кожний день затримки приймання, що рахується з моменту одержання Покупцем повідомлення Продавця про готовність виробу до здачі.

4. ПОРЯДОК РОЗРАХУНКІВ

Оплата вартості виробу відбувається за ціною домовленості шляхом

Продавець _____ має _____ статус
платника: _____

Покупець _____ має _____ статус _____ платника:

5. ПІДВІДОМЧІСТЬ СПОРІВ

Всі спори, які виникають під час дії цього договору, вирішуються сторонами шляхом переговорів. В разі недосягнення згоди згідно законодавства України.

Юридичні адреси, реквізити та підписи сторін:

ПРОДАВЕЦЬ

ПОКУПЕЦЬ

Вправа 17. *Напишіть характеристику на одного з однокласників.*

5. Публіцистичний стиль

Вправа 18. *Прочитайте текст. Доведіть, що він публіцистичного стилю. Назвіть найголовніші стильові ознаки. Які думки викликає у вас текст? Як ви розумієте зміст останнього речення?*

Освіта – чудове слово. Вже у самому його звучанні присутнє світло, що покликано допомагати нам упродовж усього життя, робити життєвий шлях

яснішим, простішим та цікавішим. Світло, яке має розігнати темряву неучтва, сумнівів, помилок. От яким глибоким та прекрасним змістом наповнене слово освіта.

До освіти в усі часи ставилися трепетно та з повагою. Жреці, давні мудреці, вчені – ті люди, які зберігали та розповсюджували знання з різних галузей життя. Книги – безсмертний вихід, який можна порівняти хіба що з науково-технічною революцією 20 століття...

В усі часи освіта включала в себе не лише оволодіння певними знаннями з різних наук – математики, граматики, риторики тощо. Розум, повний інформації, не може правильно нею розпорядитися без сили духу, тож освіта завжди включала в себе виховання міцного духу, глибокої внутрішньої моральності. А згадаємо спартанців, для яких освіта означала в першу чергу фізичну підготовку та міць.

Що таке ідеальна освіта? Це освіта, спрямована на розвиток кожної окремої людини, її особливостей, талантів, розкриття тих цінних унікальних здібностей, які вони може застосовувати в інтересах усього людства, та ба цілого всесвіту. Це й знання – інформація – правдива, повна, цікава, потрібна. Це й уміння та навички, вузька спеціалізація в певній галузі. А головне – це вміння думати творчо, вирішувати проблеми не лише за певним прийнятим у суспільстві шаблоном, а й у свій оригінальний спосіб. Це вміння мислити незалежно. А ще ідеальна освіта обов'язково базується на психології. Ми маємо навчитися розуміти одне одного та самих себе.

Вправа 19. *Випишіть з місцевої газети замітку інформаційного або дискусійного характеру. Охарактеризуйте лексичний склад (загальноживані, суспільно-політичні, професійні слова).*

Вправа 20. *Знайдіть репортажі в місцевих газетах. Проаналізуйте їх, спираючись на такі дані:*

1. Зачин – початок репортажу.
2. Центральна частина репортажу – розповідь про якусь подію.

3. Публіцистичні відступи – роздуми автора, його “думки вголос”, уміщені в центральній частині репортажу.

4. Кінцівка репортажу – оцінка події, короткий висновок, до якого підводить слухача (читача) автор

6. Художній стиль

Вправа 21. *Визначте стиль, підстиль і жанр наведеного уривка. Виділіть засоби творення образності.*

На світі вже давно ведеться,
Що нижчий перед вищим гнеться,
А більший меншого кусає та ще й б'є —
Затим що сила є...
Примір не довго б показати,
Та — цур йому! Нащо чіпать?..
А щоб кінці як-небудь поховать,
Я хочу байку розказати.
Улітку, саме серед дня,
Пустуючи, дурне Ягня
Само забилося до річки —
Напитися водички.
От чи пило, чи ні — глядить:
Аж суне Вовк — такий страшений
Та здоровенний!
Та так прямисінько й біжить
До бідного Ягняти.
Ягняті нікуди тікати;
Стоїть, сердешне, та дрижить...
А Вовк, неначе комісар, кричить
(Він, щоб присікаться, знайшов причину):

— Нащо се ти, собачий сину,
Тут каламутиш берег мій
Та квапиш ніс поганий свій
У чистую оцюю воду?
Та я тобі за сую шкоду
Ти знаєш, що зроблю?..
Як муху, задавлю!

— Ні, паночку,— Ягня йому мовляє,—
Водиці я не сколотив,
Бо ще й не пив;
А хоч би й пив, то шкоди в тім немає,
Бо я стою зовсім не там,
Де треба пити вам,
Та ще й вода од вас сюди збігає...

— Так себто я брешу? — тут Вовк йому гукнув. —
Чи бач! Ще і базікать стало...
Такого ще поганця не бувало!..
Здається, ти й позаторік тут був
Та капості мені робив... Тривай же!
Ти думаєш, що я забув?

— Помилуйте! — йому Ягнятко каже,—
На світі я ще й году не прожив.
— Так брат твій був.
— Нема братів.
— Так, може, батько,
Коли не дядько...
Або ж хто-небудь з ваших був...
Хіба не знаю я, не чув,
Що ви усі мене б із'їли,
Якби вловили?
Собаки й вівчарі твої,

Усі ви — вороги мої:
Од вас мені життя немає...
Ще мало я терпів?
— Так чим же я вам досадив? —
Ягнятко, плачучи, питає.
— Цить, капосне! Либонь, не знає...
Ще й огризається, щеня!
Що ти за птиця?! Ти — Ягня!
Як сміло ти мене питати?
Вовк, може, їсти захотів!..
Не вам про теє, дурням, знати! —
І —Вовк Ягнятко задавив...
Нащо йому про теє знати,
Що, може, плаче бідна мати
Та побивається, як рибонька об лід:
Він Вовк, він пан... йому не слід...

(Л.Глібов «Вовк та ягня»)

Вправа 22. *Знайдіть в наведеному фрагменті риси художнього стилю (образність, емоційність, поетичність, експресивність).*

З далекого туману, з тихих озер загірної комуни шелестить шелест: то йде Марія. Я виходжу на безгранні поля, проходжу перевали і там, де жевріють кургани, похиляюсь на самотню пустельну скелю. Я дивлюсь в даль.- Тоді дума за думою, як амазонянки, джигітують навколо мене. Тоді все пропадає... Таємні вершники летять, ритмічно похитуючись, до отрогів, і гасне день; біжить у могилах дорога, а за нею - мовчазний степ... Я одкидаю вії і згадую... воістину моя мати - втілений прообраз тієї надзвичайної Марії, що стоїть на гранях невідомих віків. Моя мати - наївність, тиха жура і добрість безмежна. (Це я добре пам'ятаю!). І мій неможливий біль, і моя незносна мука тепліють у лампаді фанатизму перед цим прекрасним печальним образом.

Мати каже, що я (її м'ятежний син) зовсім замучив себе... Тоді я беру її милу

голову з нальотом сріблястої сивини і тихо кладу на свої груди... За вікном ішли росяні ранки і падали перламутри. Проходили неможливі дні. В далі з темного лісу брели подорожники й біля синьої криниці, де розлетілись дороги, де розбійний хрест, зупинялись. То - молоде загір'я.

- Але минають ночі, шелестять вечори біля тополь, тополі відходять у шосейну безвість, а за ними - літа, роки і моя буйна юність. Тоді дні перед грозою. Там, за отрогами сизого боку, спалахують блискавиці і накипають, і піняться гори. Важкий душний грім ніяк не прорветься з Індії, зі сходу. І томиться природа в передгроззі. А втім, за хмарним накипом чути й інший гул - ...глуха канонада. Насуваються дві грози...

(М. Хвильовий «Я романтика»)

Вправа 23. *Опишіть весняний ранок, використовуючи подані слова й словосполучення. Яким стилем і типом мовлення Ви скористаєтесь?*

Незвичайний ранок; краплини роси; плакуча верба; пухнасті хмари; неповторні аромати; джерельна вода; лугові квіти; п'янка м'ята; падати у воду; сяючі промені сонячного проміння; пливти по небу; соловейко; щебетання.

Завдання для самостійної роботи:

Вправа 11. *Складіть гумористичний діалог на одну з тем. Запишіть.*

Як я готувався до екзамену.

Цікава пригода.

Моя шкільна практика.

Вправа 19. *Випишіть з місцевої газети замітку інформаційного або дискусійного характеру. Охарактеризуйте лексичний склад (загальноживані, суспільно-політичні, професійні слова).*

Рекомендована література:

1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови : навч. посіб. / Н. Д. Бабич. – Львів : Світ, 2003. – 432 с.

2. Волкотруб Г.Й. Практична стилістика української мови : навч. посібник / Г.Й. Волкотруб. — Тернопіль : Видавництво «Підручники і посібники», 2008. —256 с.
- 3.Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності (стилістика та культура мови) / С. Я. Єрмоленко; Ін-т укр. мови НАН України. - К. : Довіра, 1999. - 431 с.
- 4.Зарицький М.С. Стилiстика сучасної української мови: Навч. посiбник / М. С. Зарицький. – К. : Парламентське видавництво, 2001. – 156 с.
- 5.Капелюшний А.О. Стилiстика й редагування: Практичний словник-довiдник журналіста / А.О. Капелюшний. — Львів : ПАІС, 2002. — 576 с.
- 6.Климова К.Я., Романюк П.Ф. Практична стилістика сучасної української мови: Навч. посібник для студентів ВНЗ III – IV рівнів акредитації та викладачів-словесників закладів освіти/ К. Я. Климова. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – 144 с.
- 7.Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови/ А. П. Коваль. — К.: Вид-во КДУ, 1978. – 258 с.
- 8.Мацько Л. І. Стилiстика української мови/ Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько. — К. : Вища школа, 2003. – 464 с.
- 9.Пилинський М. М. Мовна норма і стиль/ М. М. Пилинський. — К.: Наукова думка, 1976. – 286 с.
- 10.Цимбал Н.А. Норма і стилі сучасної української літературної мови: Навчальний посібник. - Умань, ФОП Жовтий О.О.,2014. – 220с.
- 11.Чабаненко В.А. Стилiстика експресивних засобів українська мови: Монографія/ В. А. Чабаненко. - Запоріжжя: ЗДУ, 2002. - 351 с.
- 12.Чередниченко І. Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови/ І. Г. Чередниченко. — К.: Радянська школа, 1962. – 494 с.